

NASLOVNICI POD ROB

Za predstavitev pomembnih ljudi in dogodkov iz zgodovine slovenskega naravoslovja in odonatologije smo tokrat izbrali šolnika, predavatelja, prirodoslovca in pisatelja Janeza Koprivnika, ki se je zapisal med znana imena slovenskih naravoslovcev s številnimi prispevki, med katerimi pa je gotovo najodličnejša njegova monografija o Pohorju. Ob 150. obletnici rojstva je priložnost za natančnejšo predstavitev njegovega življenja in dela več kot pravšnja.

Janez Koprivnik se je rodil 4. decembra, leta 1849 pri Sv. Kunigundi (prej Sv. Jungerta, sedaj Gorenje pri Zrečah) na Pohorju. Šolal se je na okrožni šoli v Celju, na nižji realki v Celju ter na učiteljišču v Mariboru. Leta 1875 je v Gradcu položil izpit za poučevanje na ljudskih šolah, pet let kasneje pa meščansko-šolski izpit za naravoslovno-matematično skupino. Najprej je služboval na sadjarski in vinogradniški šoli v Mariboru, potem na ljudski šoli v Mariboru in od 1875 na vadnici moškega učiteljišča v Mariboru. Leta 1880 si je priboril profesorsko mesto na učiteljišču v Mariboru. Koprivnikovo življenje je zaznamovalo neprestano šolanje. Z neumorno pridnostjo si je nakopičil v naravoslovnih in poljedelskih vedah toliko znanosti, da je prekašal v tem marsikaterega akademsko izobraženega strokovnjaka. Njegovo delovanje na sadjarski in vinarski šoli ter pozneje na ljudski šoli in na vadnici, mu je pripomoglo k temeljitemu spoznavanju metode, kar je znal z izredno spretnostjo uporabljati kot profesor na učiteljišču. Vzgojil je množico izvrstnih učiteljev. Leta 1887 je razširil svojo kvalifikacijo še z izpitom za poučevanje slepcev in gluhonemih. Večkrat je predaval o naravoslovju v meščansko-šolskih tečajih na mariborskem učiteljišču.

Sadove svojega znanstvenega delovanja je zapustil v mnogih spisih. Poleg mnogih didaktičnih razprav so njegova glavna dela: Šolski vrt, Prirodopis, Začetnica za slovenske ljudske šole (skupaj s prof. G. Majcnom), Grundzüge der Geologie, Antona Martina Slomška basni, prilike in povesti, Umni vrtnar... Večino Koprivnikovih spisov je natisnil učiteljski list Popotnik: Prve oznanovalke spomladi (1880), Naše zveri s posebnim ozirom na njihovo zimsko življenje (1881), Čutila in kako naj se gojijo (1883), Črtice iz življenja živalij, Smeh in jok živalij, Iz življenja mravelj (1884), Presmec ali cvetnonedeljska

butara (1885), Polh (1886), Čmrlji, Nekaj o metodiki prirodopisnega pouka v ljudski šoli (1889), Gluhomuteč (1887), Čriček (1889) ter še nekatere.

V naravi je videl veličastno zgradbo, ki navdaja njenega opazovalca z občudovanjem. Najbolj mu bilo pri srcu gorovje, kjer mu je tekla zibelka in kjer je prebil srečna leta brezskrbne mladosti. Pohorje za Koprivnika ni imelo skrivnosti, saj je posvetil temu znamenitemu kosu slovenskega sveta ves čas, ki mu je preostajal. Mnogokrat je nagovarjal znance, da bi opisali to ali ono posebnost njegovega domačega kraja, vendar ni bilo nikogar, ki bi si upal prevzeti tako nalogo. Ko pa je dr. Vošnjak sprožil misel, da bi se o Pohorju napisal monografija, je delo prevzel Koprivnik.

Planinski vestnik je pričel z objavljanjem Koprivnikovega "Pohorja" v prvi številki letnika 1913, česar pa pisatelj zaradi prerane smrti ni dočakal: *"Ta obsežni spis, ki bo dičil naš list v tekočem in najbrž tudi v bodočem letu, je bil že odpravljen v tiskarno, ko nam je došla tužna vest, da je velezaslužnega pisatelja dne 9. decembra l. l. ugrabila kruta smrt. S posmrtnim svojim delom si bo postavil najlepši spomenik, znak neumorne svoje delavnosti – Naš list se ga bo spomnil še o drugi priliki. -Uredništvo."* V dostavku urednika ob koncu objavljanja Koprivnikovih člankov v prehodni, vojni številki Planinskega vestnika, ki je za obdobje 1915-1919 izšla leta 1920, pa je med drugim zapisano naslednje: *"S tem je končan spis, ki mu je bil pisatelj posvetil vse svoje življenje, a ni doživel natisa. Nimamo slovenske pokrajine, ki bi bila tako vsestransko obdelana, kakor je s tem spisom naše Pohorje; v svoji živi ljubezni do rojstne pokrajine je pisatelj v rokopisu nabral še precej podatkov malenkostnega ali oddaljenega značaja, ki jih je uredništvo že zaradi skopega prostora moralo črtati..."*

Koprivnik je mnogo pisal o živalih, žal pa so kačji pastirji v njegovih delih le enkrat bežno omenjeni. V tretji številki Planinskega vestnika iz leta 1913, lahko iz odstavka o stoječih vodah na strani 51 preberemo naslednje: *"Živali je po opisanih Pohorskih močvirjih malo. Na Ribniškem in Klopnovrškem močvirju nisva videla s tovarišem dne 8. avgusta 1906. nič živega, na Šentlovrenskem pa sva opazovala okoli 1 ure popoldne skobca, ki je šinil kakor blisk navzdol proti večjemu jezeru, potem pa se zopet vzdignil in kmalu izginil z obzorja. K. Hiltl*

pripoveduje v svoji knjigi *“Das Bachergebirge”*, da so v pritlikovnem borovju po močvirjih radi mali divji petelini, ruševci ali škarjenci, a midva nisva videla nobenega. Tovariš dr. Poljanec je našel na severni strani podkovnega jezera na Planinki – prednjo nogo mlade srne. Kdo si jo je privoščil na tem mestu, se ni dalo določiti. V podkovnem sem jaz opazil večje in manjše krkone (*Triton cristatus*), okoli jezera so se podili veliki kačji pastirji. “Slov. Štajer” trdi, da v jezerih vsaka riba pogine. Postrv, ki je vezana na bistro vodo, gotovo; bi li poginil tudi krap, belica ali kaka druga potočna riba, je drugo vprašanje.”

Morda ne bo odveč, če na tem mestu navedemo še krajše odlomke iz poglavja o vodovju, ki lepo kažejo kako doživeto in slikovito je Koprivnik opisoval pohorsko naravo: *“Lobnica izvira na visoki planjavi pod Mesnim vrhom na močvirnatih tleh... Tam, kjer se začne obračati proti severu, stopi v globoko vrezan tesen jarek. Po njem hiti s šumom in hruščem navzdol, dokler ne dospe v dolino više Ruš. Pod Staro glažuto se vali, mota in pada po 19 m visoki strmi granitni skali. To je njen znameniti vodopad, ki mu pravijo Šumik. Pod slapom je na levi mogočna skala Jelenja peč. Na tej skali raste rjasti sleč.”* ... *“Izmed stojećih vod nas v prvi vrsti zanimajo tako zvana jezerca in manjša okenca, ki nikdar ne zginejo. Niti jezerca niti okenca niso globoka, na najglobljih mestih ne merijo nad 2 m. ker pa je dno šotnato in zaradi tega črno, se vidijo globoka in ljudstvo jim prisvaja neizmerno globočino.”* ... *“Močvirja na Pohorju so poseben svet, enako zanimiv za prirodopisca, hribolazca in sploh vsakega človeka, ki ima rad prirodo. Ako stojiš ob robu, imaš pred seboj gorsko pokrajino, gosto poraslo s pritlikavim borovjem, ki se ti vidi, kakor da je pristriženo na svojih vrheh. Ako stopiš v borovje in močvirje, hodiš kakor po mehki blazini, ki se pod vsako stopinjo udara. Mestoma začmuka pod obuvalom voda. Med borovjem rastejo bujno in gosto šotni mahovi, ki imajo posebno lastnost, da shranjujejo vodo in jo držijo na površju. Šotni mahovi so šototvorniki, ki so naredili po pohorskih močvirjih na nekaterih mestih že 2 m debelo šoto.”*

Leta 1923 je prav zares izšla knjiga *“Pohorje”*, vendar podobno kot nadaljevanja v Planinskem vestniku, tudi tokrat v nekoliko skrajšani priredbi. Knjigo je izdalo Sokolsko društvo v Mariboru, iz uvoda, katerega je podpisal Odbor Sokolskega društva Maribor, pa lahko povzamemo naslednjo oceno : *“...Najiminenitnejše Koprivnikovo delo je bilo posvečeno Pohorju, ki ga je ljubil nad vse. Ni ga danes*

moža, ki bi poznal to krasno gorovje tajko temeljito, kakor ga je poznal Koprivnik. Sam Pohorc, se je pečal vse svoje življenje s tem znamenitim delom slovenske zemlje. Nobena stvar mu ni ostala skrita in vso svojo ljubezen in bogato znanje o svoji ožji domovini je izlil Janez Koprivnik v obširno monografijo "Pohorje", za katero pa ni mogel dobiti založnika. Mohorjeva družba, Slovenska Matica in privatni založniki so se branili izdati Pohorje in prijatelji so le s težavo ubranili užaljenemu pisatelju, da ni uničil rokopisa. Nekaj mesecev pred smrtjo se je vendarle izpolnila njegova srčna želja. Planinski vestnik je prevzel njegovo "Pohorje" in ga jel natiskovati v nekoliko okrajšani priredbi (urednik dr. Jos Tominšek)... "Snov v knjigi je pregledno razporejena. Koprivnik obravnava vse pohorske tematike: podaja značilnosti lege, oblikovanosti, kameninski sestavi, o tekočih in stoječih vodah, živalstvu in rastlinstvu, podnebjju, prebivalcih, ter dodaja na koncu še zgodovinski pregled. Zelo lepo je orisana problematika konverzije pohorskih gozdov. Z opisom Pohorja je Koprivnik končal leta 1908, torej pred dobrimi 90 leti. V tem času sta metoda zemljepisnega raziskovanja in način pisanja znatno napredovala. Tako imamo po Gamsu (Pohorsko Podravje), Meliku, Šoštariču v zadnjem času kar nekaj literature, ki pa žal ne zajema Pohorja kot celote. Vendar še danes drži, da je Koprivnik oral ledino in da je njegovo delo prvi slovenski opis tega gorovja. Zaradi njegovega izjemnega prispevka k poznavanju Pohorja so se mariborski planinci odločili, da mu na rojstni hiši odkrijejo spominsko ploščo (Gorenje pri Zrečah, 7.12.1959). Na njej beremo: "V tej hiši se je rodil leta 1849 profesor Janez Koprivnik. Bil je prvi, ki je Slovencem napisal knjigo o Pohorju. Planinsko društvo Maribor 1959."

Leta 1997 je občina Zreče v spomin na velikega naravoslovca izdala obsežno, monografijo z naslovom: Janez Koprivnik in njegovo "Pohorje". Zajetno gradivo je zbral in uredil Anton Gričnik ter tako z veliko truda in ljubezni na preko 500 straneh izčrpno predstavil Koprivnikovo življenje in čas v katerem je ustvarjal, hkrati pa združil v ponatis skoraj celotni pisateljev opus. Izjemno zanimivo delo vsem toplo priporočam, za vsega 2.000 SIT pa ga lahko naročite na naslovu: KUD Vladko Mohorič, Tovarniška 5, 3214 Zreče.

(J. GULIČ & M. BEDJANIČ)